

Kort historik

Bäckebo ligger i en mossrik, småkuperad skogsbygd. Säkra spår av forntida bosättningar saknas men spår efter lågteknisk järnframställning finns på närmare 100 platser. De härrör troligen från äldre medeltid.

Bäckebo kyrka byggdes 1842-44 och ersatte då en tidigare träkyrka från 1685. Dagens kyrka är en nyklassicistisk stenkyrka med långhus, lanterninkrönt torn i väster, rundat absidialt kor i öster och sakristia i norr. Kyrkorummet har ett tunnvalvt trätak, sluten bänkinredning samt läktare i väster. Läktarorgeln är från 1848, byggd av Johannes Magnusson och en av Sveriges bäst bevarade orglar från denna tid.

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

KB Kyrkobyggnader 1760-1860.

De nedan redovisade uppgifterna utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

År	Händelse	Källa
1842-44	Kyrkan uppfördes av byggmästare J.D. Berglund efter ritning av Överintendentensämbetet som endast följdes till delar.	ATA.
1844	Kyrkan fick sin läktarorgel byggd av Johannes Magnusson.	ATA
1847	Kyrkan invigdes.	KLM Klipp ark
1883	Storklockan göts i Kalmar	KLM Top.ark.
1884	Orgelverket renoverades och tillbyggdes av C.A. Johansson, Hovmantorp, han liksom Magnusson opriviligierad orgelbyggare och tidigare Magnussons kompanjon.	KLM Top.ark.
1897	Interiören målades om. Sannolikt var det vid denna ommålning som interiören gavs det utförande som vid renoveringen år 1935 beskrevs som smutsgula färgtoner med ornamentik och lister.	KLM Top.ark. Klipp ark.
1913	Renovering av okänd omfattning genomfördes.	KB.
1915	Tornuret med fyra urtavlor skänktes till kyrkan	KLM Top.ark.
1930	Det ursprungliga spåntaket byttes ut mot ett tegeltak.	KLM Top.ark.
1935	Kyrkan renoverades under ledning av arkitekt Sven Rosman. Nytt vattenburet värmesystem installerades i form av en panna för lågtrycksånga i ett fristående pannhus. Bänkarna ombyggdes, sitsarna breddades, ryggstöden lutades, fotbräden och psalmbokshyllor tillbyggdes. Bänkdörrarna hängdes om så att de till skillnad från tidigare	KLM Top.ark.

	<p>öppnades utåt. Nytt golv lades in i bänkkvarteren ovanpå det befintliga golvet. Nytt golv lades i sakristia, vapenhus och läktartrappa. Läktaren utvidgades med en utskjutande mittdel. Orgeln rengjordes och justerades På läktaren gjordes helt ny bänkinredning. Tak och väggar målades i vitt och bänkarna i ljusgrått med laserade dörrar och gavlar. De tidigare schablonornamenten och bibelspråket i taket ovan koret (båda sannolikt från renoveringen år 1913) målades över. Primklockan återfick sin plats i kyrkan. En nyinköpt dopfunt av kalksten placerades i kyrkan. Sakristians tak, väggar och inredning målades. Den gamla altartavlan, krucifixet och primklockan konserverades av Sven Wahlgren. Korpartiet utvidgades. Bänkarna byggdes om för större bekvämlighet samt försågs med fotbräden och psalmbokshyllor. Kyrkan försågs med innanfönster. Exteriören omfärgades.</p>	
1952	Orgelverket renoverades av Bröderna Moberg, Sandviken.	KLM Top.ark.
1958	Orgelfasaden målades om.	KLM Top.ark.
1959	<p>Kyrkan renoverades under ledning av arkitekt E. Milles. Predikstolen flyttades från den norra långsidans mitt till dess östra del, placerades på en pelare och försågs med trappa och trappskärm samt nytt, större ljudtak. Innertaket fick en ny panel av ohyvlade bräder, dock ej i korabsiden. Nytt golv lades in. Altarringen flyttades och sänktes. Ljus kronorna hängdes om i dubbla rader över bänkkvarteren. Viss förändring av bänkkvarteren gjordes. Nytt dörrparti sattes in i den västra entrén till kyrkorummet. Hela interiören målades om. Väggarna gjordes vita, taket utfördes i grågult, korvalvet i ljusblått och bänkarna utfördes i blått. Läktaren underbyggdes efter ritningar av arkitekt Gösta Gerdsjö. De nya utrymmena inreddes med WC, kapprum, väntrum och andaktsrum.</p>	KLM Top.ark. KB
1963	Inför den kommande renoveringen genomfördes en undersökning av kyrkans grundläggning. Denna visade att kyrkans murverk var uppförd med lerbruk som utfyllnads material kring graniten på ett sätt som var brukligt i äldre allmogebyggnader.	ATA
1964	Kyrkan genomgick en renovering efter ritningar av stadsarkitekt Nils Carlgren, Kalmar. Byggmästare var Karl Videstedt, Alvesta och Torsten Ljungdahl, Eksjö.	KLM Klipp.ark.

	<p>Allt gammalt kalkbruk på fasaderna togs bort där fuktfläckar varit. De gamla solbänkarna togs bort, murverket höggs ned något så att nya solbänkar av kalksten kunde iläggas.</p> <p>Fönsterkarmarna byttes ut mot nya där angrepp av röta återfanns. Sönderfrusen kalksten i den södra portalens vänstra post byttes liksom tröskeln mot ny lika befintlig. Också trappan vid portalen hade frusit sönder och en helt ny trappa med ny grundläggning uppfördes med den tidigare trappans mått.</p> <p>Nya stuprör av koppar uppsattes.</p> <p>Tornet målades.</p> <p>Siffrorna på urtavlorna renoverades liksom inskriptionsplattan över kyrkans ingång.</p> <p>Taket sågs över.</p> <p>Trägolvet i vapenhuset togs bort och ersattes med kalksten.</p> <p>Vindfång ordnades både vid den södra entrén och mellan vapenhuset och kyrkorummet samt ovan orgelläktaren.</p> <p>Altarringen bibehölls men tyget på det övre räcket togs bort.</p> <p>Sakristian fick ett nytt vindfång.</p>	
1980	Kororgel installerades.	KB
1993	Översyn gjordes av yttertaket. Lagning av invändig puts gjordes i tornet Textilförvaringsskåp sattes in i sakristian.	KLM Top.ark.
1996	Orgelverket restaurerades av Ålems orgelverkstad AB.	KLM Top.ark.
2003	<p>Renovering genomfördes.</p> <p>Vattenburen bergvärme installerades.</p> <p>Korgolvet ombyggdes.</p> <p>Nytt fristående altare ritat av M. Westerlund placerades i koret.</p> <p>Den gamla altarskivan återanvändes i ett annat bord.</p> <p>Altaruppsatsen kompletterades med en mindre hylla där altaret varit placerat.</p> <p>Altarringens knäfall byggdes om och kläddes om.</p> <p>Ny ambo och ljusbärare tillverkades av Stefan Axelsson, Bäckebo.</p> <p>Centralsugare installerades.</p> <p>På orgelläktaren togs en bänkrad bort, räckes sattes upp vid gradängerna och nya förvaringsskåp tillverkades.</p> <p>Hela kyrkorummet fick en ny färgsättning i ljust gult och gråblått.</p> <p>Det tidigare lackade golvet i kyrkorummet och sakristian slipades och blev nu istället såpskurat.</p> <p>Orgelfasad, altartavla och krucifix konserverades.</p> <p>Altaruppsatsens kapital, baser och strålglass omförgylldes liksom altarrundeln, läktarpelarnas kapital och baser samt läktarbröstningens lister.</p> <p>Den bakersta bänken i varje kvarter togs bort.</p> <p>Tornuckorna försågs med elektrisk öppning liksom den västra kyrkoporten.</p>	ATA

Övergripande kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan bör hela tiden vara föremål för omvärdering där nya aspekter, rön och fakta tillåts sätta sina avtryck.

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Bäckebo kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socken. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Bakgrund

De kristna församlingarna som bildades i bygden kom att ligga ner mot Kalmarsund. Till dessa sökte sig även människorna från inlandet vilket gjorde att socknarna kom att sträcka sig ganska långt från kyrkan och in ilandet. Detta medförde att många församlingsbor fick lång väg till kyrkan varför kapell så småningom kom att byggas i församlingarnas mer perifera delar för att ge även dessa församlingsbor möjlighet till predikan och gudstjänst på närmare håll. I kapellen hölls dock inte gudstjänst så ofta och församlingborna var fortfarande tvungna att ta sig till moderkyrkan för de flesta gudstjänsterna. Lösningen var därför inte tillfredställande och krav restes på förändring vilket slutligen resulterade i att nya församlingar bildades, däribland Bäckebo församling. Bäckebo och Åby hörde samman fram till år 1733 då Bäckebo bröts ut som egen socken.

Det första kapellet i Bäckebo tillkom någon gång efter reformationen. År 1685 byggdes ett nytt kapell. Detta såldes och fraktades bort då dagens kyrka uppfördes.

Från mitten av 1700-talet hade befolkningen i Sverige ökat stadigt. Denna utveckling fortsatte in på 1800-talet och gjorde att församlingarna blev allt större och det blev svårt att få rum i de äldre, ofta medeltida, kyrkorna. Denna trångboddhet förde under 1800-talet med sig ett intensivt kyrkobyggande. Bäckebo kyrka uppfördes år 1842-44 av byggmästare J. D. Berglund efter ritningar av Överintendentsämbetet vilka dock bara följdes till delar.

Kyrkomiljön

Att komma överens om var den nya kyrkan skulle ligga tog lång tid. Det fanns tre olika alternativ men slutligen valde man att lägga den nya kyrkan bredvid den gamla så att ”...var och en i församlingen som med döden avgick, skulle med jord få betäckas vid sina förfäders grifter...”.

Kyrkan ligger på kanten till ett grusdelta centralt i samhället Bäckebo. Samhället är långsträckt utmed väg 125 mellan Läckeby och Alsterbro. Kyrkan är omgärdad av en bogårdsmur innanför vilken kyrkogården breder ut sig runtom kyrkan. Nordväst om kyrkan ligger skolan som byggdes 1905 i vilken undervisning upp till årskurs 6 fortfarande bedrivs. Bredvid skolan ligger församlingshemmet vars äldsta delar är från 1920. Där den väg som löper utanför kyrkans västra entré och vid vilken skolan och församlingshemmet ligger låg

tidigare även kyrkstallar. Dessa är idag rivna och istället ligger där brandstationen byggd 1941. På andra sidan väg 125 ligger en mataffär och nordost om kyrkan ligger ett daghem. Rakt norr om kyrkan finns en stor öppen plats. Denna har under lång tid använts som marknadsplats en tradition som upprätthålls än idag. Varje år, i slutet av augusti, hålls här Bäckebo marknad. Öster om kyrkan ligger det pannhus som byggdes vid renoveringen år 1935. Vidare österut tar samhällets bostadsbebyggelse vid. Den södra delen av bogårdsmuren vetter mot betesmarker som för mycket länge sedan var den sjöbotten som grusdelat mynnade ut i.

Sammantaget kan sägas att Bäckebo kyrka ingår i en traditionell sockenkyrkomiljö och tillsammans med affär och skola bildar den än idag del i ett levande sockencentrum kring kyrkan.

Kyrkobyggnaden

Exteriör

Bäckebo kyrkas planform följer till stora delar de nyklassicistiska kyrkornas typiska utformning. Detta nyklassicismens grundmönster bestod i ett rektangulärt långhus utan utbyggnader med vapenhus som en del av tornet i väster och sakristia inrymd i en absidial utbyggnad i öster. Långhusets portaler var symmetriskt placerade i söder och norr och som huvudentré fungerade vapenhusets port i väster. I Bäckebo kyrka följs detta mönster med undantag för att sakristian är placerad i norr och att koret sträcks ut i den absidiala utbyggnaden i öster.

Exteriört speglar kyrkan tidens ideal främst genom långhusets stora rundbågade fönsteröppningar, överljusen i form av lunettfönster, den enkla vitkalkade fasaden med slätputsade hörn och dörr- och fönsteromfattningar. Även det flacka tegelklädda sadeltaket, den kraftiga profilerade taklisten och tornets lanternin är delar av kyrkans karaktär och den nyklassicistiska stilriktningen. Till denna stil hör även den södra och den västra portalens enkla artikulering. Portalerna är utformade med pilastrar som bär upp ett vågrätt framspringande bjälklag och över detta ett lunettfönster, ett motiv typiskt för tiden. Tornets mångkantiga lanternin är typiskt för Öland men förekommer, i högre utsträckning än brukligt i nyklassicismens kyrkor, även i trakterna kring Kalmar. I de nyklassicistiska kyrkorna var annars lanterninerna företrädesvis kvadratiska. Särskiljande för kyrkan är även det förhållandevis kraftiga och låga tornet som understryker den slanka, åttkantiga lanterninen och det karaktäristiska räcket.

Exteriören är mycket välbevarad och tidstypisk. Förändring har främst skett när det gäller taken där långhus och sakristia vilka ursprungligen var spånklädda idag är tegel täckta. Den ursprungliga trälanterninen är idag plåtklädd och vid den västra portalen har en ramp till trappan förändrat entrén något.

Interiör

Under 1700-talet skedde en förändring av synen på gudstjänsten och kyrkorummet och prästen kom allt mer att ses som en pedagog som i samhällets tjänst upplyste medborgarna. Kyrkobyggnaden uppfattades därför i allt lägre grad som en helig plats där sakramenten och Guds nåd utdelades och i allt högre grad som en sal där statsmakten, representerad av prästen, undervisade menigheten. Genom detta intog predikan en starkare position gentemot sakramenten vilket gav genklang i kyrkorummets utformning. Kyrkorummet kom att utformas som ett auditorium, ljust, rymligt och överskådligt, gärna försett med altarpredikstol. Den förändrade liturgin kom att gå hand i hand med tidens stilströmning -klassicismen. Detta formspråk blev därför en hävdvunnen och genomförd arkitektonisk utformning i många kyrkor vid tiden.

På denna ordets kyrka följde i början av 1800-talet, något av en väckelsens kyrka där åhörarnas delaktighet blev central varför kyrkorummet allt mer kom att ses som en väckelsesal där formgivningen gavs en underordnad roll. Arkitektens uppgift blev att inrama och rikta uppmärksamheten mot predikan. Detta kyrkorum kännetecknas därför av en från nyklassicismen ytterligare renodlad enkelhet som främst visar sig i en större enkelhet och en stramare symmetri än i den tidigare nyklassicismen.

Bäckebo kyrka uppfördes med ett karaktäristiskt klassicistiskt kyrkorum med sluten bänkinredning, tunnvalvt tak odekorerade väggar läktare och stora, rundbågade fönsteröppningar. Under 1900-talet har dock kyrkorummet genomgått flera förändringar. År 1935 moderniserades bänkarna men de ursprungliga bänkdörrarna behölls. År 1959 underbyggdes läktaren varvid ett stort antal bänkar togs bort och nytt dörrparti sattes in i den västra entrén till kyrkorummet. Predikstolen flyttades samtidigt från sitt läge utanför sakristian mitt på den norra väggen längre åt öster. Där ställdes den på en pelare och försågs med trappa samt nytt, större ljudtak. Vid denna renovering byttes även det tidigare putsade innertaket mot ett trätak av ljust laserade bräder och hela interiören målades om. År 1981 tillkom kororgeln vilken placerades som en pendang till predikstolen. År 2003 renoverades kyrkan på nytt. Kyrkorummet fick en ny ljus färgsättning, korgolvet byggdes om och långhusets och sakristians tidigare lackade golv slipades och gavs en såpskurad yta. Altaruppsatsen byggdes om genom att altaret gjordes fristående och bergvärme installerades.

Dessa större och ett antal mindre renoveringar till trots är Bäckebo kyrka är en god representant för den klassiciserande kyrkoarkitekturen då den med sin planform, exteriöra och interiöra uppbyggnad väl inordnar sig i denna stils arkitektoniska karaktäristik. I Bäckebo kyrka manifesterar sig denna stilriktning främst i den enkla slutna bänkinredningen, de vitkalkade och odekorerade väggarna samt den kraftiga taklisten. Också det flacka, odekorerade, tunnvalvda taket, den symmetriska uppbyggnaden av kyrkorummet och de klassiska formelementen, som pilastrar och tympanonfält, bidrar till kyrkorummets typiskt klassicistiska utformning. Det gäller även den lågmälda färgskalan i grått och vitt och guld understryker det klassicistiska intrycket. Läktarorgeln är från 1848, byggd av Johannes Magnusson och en av Sveriges bäst bevarade orglar från denna tid. Speciellt för kyrkan är även att den i den främre delen bevarar de ursprungliga vändbänkarna. Dessa användes för att församlingen skulle kunna följa både mässan och predikan då predikstolen var placerad mitt på nordväggen. Vändbänkar är idag mycket ovanligt.

Inventarier

Från den gamla kyrkan härstammar bl.a. altartavlan ”Nattvardens instiftande” i kraftig barockram. Tavlan har en gång utgjort en del av ett altarskåp. Även ett krucifix, en ljuskrona från 1718 och ett timglas är överflyttade från den gamla kyrkan liksom lillklockan i tornet och primklockan i koret (gjuten 1801).

Den nya kyrkans altartavla målades av G. Lindblom i Kalmar och framställde Kristus bär sitt kors. Lindblom var flitigt anlitad vid tiden och hans motiv var mycket ofta kopierade från erkända konstnärer. Målning bidrar till den tidstypiska utformningen av kyrkorummet.

Flera av kyrkans inventarier tillkom som gåvor i samband med renoveringen år 1959. Exempelvis kan nämnas en ljuskrona till brudkammaren, möblering till ett av rummen under läktaren, ett bord till brudkammaren samt ett bord till vapenhuset och två golvljusstakar i smide. Detta gör att de nya utrymmena under läktaren har en enhetlig och för sin tid tidstypisk inredning.

Kyrkan har få lösa inventarier varför den fasta inredningen istället blir mer påtaglig och i sig ett dekorationselement i kyrkan. Kyrkans sparsamma utsmyckning understryker dess

nyklassicistiska enkla och sakliga kyrkorum vilket är en viktig del av dess karaktär och kulturhistoriska värde.

Sammanfattning

Trots de förändringar som gjorts under främst 1900-talet bevarar Bäckebo kyrka i allt väsentligt sina ursprungliga karaktärsdrag och har ett stort kulturhistoriskt värde.

Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Bäckebo kyrka 150 år red. Bern Barbro 1997.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Nationalencyklopedin på nätet.